

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-137>

УДК 330.34

ПОСИЛЕННЯ ПОЛІТИКИ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

STRENGTHENING OF REINDUSTRIALIZATION POLICY AS A FACTOR OF INNOVATIVE MODERNIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY

Осецький Валерій Леонідович

доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5104-1070>

Кузьменко Тетяна Миколаївна

кандидат соціологічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8620-3850>

Куліш Вікторія Анатоліївна

доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка», асистент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5919-2823>

Osetskiy Valerii, Kuzmenko Tetiana, Kulish Viktoriia
Taras Shevchenko National University of Kyiv

У статті розглянуто основні наукові підходи до розуміння сутності поняття «реіндустріалізація». Обґрунтовано характерні особливості та визначено основні групи чинників реіндустріального оновлення економіки. Визначено, що протягом останніх десятиліть відбувається активне нарощування технологічного виробництва в різних країнах та зокрема в Україні. Доведено, що в умовах війни та з огляду на перспективу повоєнного відновлення реіндустріалізація економіки України набуває чіткого прагматичного сенсу, потребує нових технологічних та інноваційних підходів. Науково-практичний аналіз проблеми реіндустріального оновлення національної економіки актуалізуються сучасними реаліями. Зроблено висновок, що реіндустріалізація передбачає відродження індустрії як єдиної бази економічного розвитку. Обґрунтовано ідею про реіндустріалізацію як визначальний фактор інноваційної модернізації економіки.

Ключові слова: реіндустріалізація, структурна трансформація, чинники реіндустріалізації, інноваційна модернізація економіки, економіка.

The article reviews the main scientific approaches to understanding the essence of the concept of "reindustrialization". The author substantiates the characteristic features of reindustrialization, in particular: restoration of industrial potential; reshoring of production; increase of competitiveness; focus on high-tech industries; innovative and technical and technological modernization; strengthening of cooperation between science, education, the State and business; creation of new jobs; formation of sources of investment funds; focus on intellectualization, etc. The author analyzes the share of medium and high-tech industry in the countries of the world as an indicator illustrating the effectiveness of economic reindustrialization. It is determined that in recent decades there has been an active increase in technological production in different countries, including Ukraine. It is proved that in the context of war and given the prospect of post-war recovery, the reindustrialization of Ukraine's economy acquires a clear pragmatic meaning and requires new technological and innovative approaches. The scientific and practical analysis of the problem of re-industrialization of the national economy is actualized by modern realities. The paper identifies the main groups of factors of re-industrialization of the economy: economic, political and legal, educational and scientific, innovative, socio-cultural, and informal. In the article, the authors emphasize that the processes of deindustrialization, which have become globally widespread, have led to crisis consequences in the economies of developed countries. The problem of finding a new effective model of economic development has arisen. Most countries are focused

on reindustrialization of the economy and renewal of production capabilities. It is concluded that reindustrialization involves the revival of industry as the only basis for economic development. The idea of reindustrialization as a determining factor in the innovative modernization of the economy is substantiated. Modernization should be systematic and systematic, which can be achieved through changes in economic policy and institutional involvement.

Keywords: reindustrialization, structural transformation, factors of reindustrialization, innovative modernization of the economy, economy.

Постановка проблеми. Негативні наслідки деіндустріалізаційних процесів актуалізували пошук нових концепцій соціально-економічного розвитку країн світу. За сьогоденних умов, більшість держав зорієнтовані на реіндустріалізацію, інноваційну модернізацію своїх економік, що постає основоположним чинником підвищення конкурентоспроможності економіки. Країни з різним рівнем соціально-економічного розвитку реалізують цілеспрямовану державну політику впровадження високотехнологічного виробництва. Відповідно одним із показників, що статистично підтверджує реалізацію курсу на реіндустріалізацію може бути частка середньо- та високотехнологічної промисловості у країнах світу (% доданої вартості у виробництві) (табл. 1). За даними з таблиці видно, що протягом більше ніж 30 останніх років країни активно нарощують технологічне виробництво. Безумовним лідером (з показником 81,8%) є Сінгапур.

За визначений період Бельгія збільшила частку середньо- та високотехнологічної промисловості в 4 рази (до 53,1%), Швейцарія, Катар, Словацька Республіка – майже в 2 рази. В Україні даний показник зріс з 21% в 1990 році до 28% в 2021 році.

Повномасштабний напад росії має глибокі негативні економічні наслідки, які поширюються далеко за межі України. Тривалість

і масштабність військових дій робить цей воєнно-політичний чинник ключовою вимогою для формування нової моделі індустріалізації, модернізації та структуризації економічної політики розвитку країни. В умовах війни та перспектив повоєнного відновлення реіндустріалізація економіки України набуває чіткого прагматичного та вітального сенсу. Економіка України потребує нових технологічних, інноваційних рішень як в безпековій, так і в енергетичній, промисловій, освітній та інших сферах. Науково-практичний аналіз проблеми реіндустріального оновлення національної економіки актуалізуються сучасними реаліями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вперше в науковий обіг поняття «реіндустріалізація» у 1968 році ввів ізраїльсько-американський соціолог, професор університету імені Джорджа Вашингтона досліджень А. Етціоні [2; 3]. Дослідник вказує, що «потреба у зміцненні виробничих можливостей Америки широко визнана в наші дні. Хтось називає це активізацією; хтось визначає як оновлення; я ввів термін реіндустріалізація. Але незалежно від назви, теза полягає в тому, що економічні проблеми сягають глибше, ніж висока інфляція, безробіття та процентні ставки; що після десятиліть державного та приватного надмірного споживання та недостатнього інвестування економічний фундамент – інфра-

Таблиця 1

Частка середньо- та високотехнологічної промисловості в країнах світу, % доданої вартості у виробництві, 1990–2021 роки

Країна	1990	2000	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Приріст 2021 / 1990
Сінгапур	64,8	74,2	76,0	74,8	75,4	78,6	83,7	80,6	80,6	81,8	1,3
Швейцарія	38,6	52,4	61,3	63,6	63,3	65,7	63,9	68,2	64,7	68,0	1,8
Німеччина	48,0	53,9	59,1	60,7	60,9	60,9	59,9	60,4	60,0	60,6	1,3
Корея, Республіка	41,6	52,5	61,2	60,3	59,8	61,5	62,1	61,5	63,6	63,6	1,5
Японія	50,9	50,9	53,7	56,8	56,6	56,9	57,2	56,1	56,1	56,1	1,1
Катар	28,1	21,5	22,7	56,1	54,2	47,9	65,0	63,5	50,1	50,1	1,8
Данія	38,1	38,3	48,8	52,6	53,8	54,4	57,1	55,2	55,7	56,7	1,5
Бельгія	13,4	43,7	34,4	49,0	49,3	49,2	50,6	51,3	52,8	53,1	4,0
Словацька Республіка	25,8	33,7	45,7	49,4	47,8	47,9	49,5	51,2	48,9	49,8	1,9

Джерело: розроблено авторами на основі [1]

структура та сектор капітальних товарів – був занедбаний і потребує національної уваги та інвестицій» [2].

Хоча зародження концепції реіндустріалізації було наприкінці ХХ ст., явище реіндустріалізації досі викликає багато суперечок у науковому середовищі, що зумовлює різноманіття визначень даного поняття. У таблиці 2 наведено основні підходи до трактування терміну «реіндустріалізація» в науковій літературі.

Питання реіндустріалізації досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед зарубіжних учених можна виокремити таких дослідників, як: С. Веттер, Т. Волтон, А. Етціоні, Р. Капелло, Дж. Міллер, Е. Хайман, С. Черіола та інших. У вітчизняній науці проблемам реіндустріалізації присвячено праці таких авторів як: В. Галасюк, Т. Добрава,

М. Жикаляк, М. Волосюк, В. Ляшенко та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження сутності, причин виникнення та основних характеристик реіндустріалізації висвітлено в багатьох наукових та практичних публікаціях. Однак дана стаття орієнтована на визначення основних чинників реіндустріального оновлення економіки та їх групування з метою подальшого аналізу специфічного впливу кожної групи чинників на реіндустріалізацію в контексті повоєнного відновлення економіки України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є окреслення сутності концепції реіндустріального розвитку економіки та визначення основних груп чинників реіндустріалізації як структурної транс-

Таблиця 2

Підходи до визначення поняття «реіндустріалізація»

Автор	Визначення
Дж. Міллер та інші	поєднання дій держави, підприємницького сектору та науково-освітньої сфери з метою розроблення, координації та впровадження єдиної промислової політики, яка була б спрямована на відновлення промислового потенціалу та зростання економіки країни [4, с. 1–4]
Е. Хайман, С. Веттер	збільшення частки виробничого сектору в структурі ВВП, шляхом проведення комплексної державної промислової, фінансової та енергетичної політики, а також за рахунок повернення виробничих потужностей, раніше винесених в країни, що розвиваються з метою скорочення витрат [5]
Т. Добрава	не проста «реанімація» традиційних галузей, це <i>структурна перебудова економіки</i> , перехід від сировинних до наукоємних, високотехнологічних виробництв, серед яких – інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, біотехнології, альтернативна енергетика [6, с. 91]
М. Жикаляк	провідний напрям неоіндустріалізації національних господарств і світової економіки на новому техніко-технологічному рівні з використанням динамічно змінюваних конкурентних переваг для забезпечення стабілізації й сталого розвитку наукоємних галузей промисловості та збереження виробничого потенціалу за рахунок оптимізації та консолідації мінерально-сировинних ресурсів і удосконалення державного регулювання надрокористуванням [7, с. 182]
М. Волосюк	система заходів, методів та інструментів нової державної промислової політики, спрямованої на реалізацію завдань щодо оновлення існуючої структури промисловості за рахунок формування і розвитку галузей п'ятого та шостого технологічних укладів, забезпечення прискорення інноваційно-технологічного розвитку традиційних галузей, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції на глобальному індустріальному ринку [8]
В. Ляшенко	для розвинених країн реіндустріалізація – це, перш за все повернення промислового виробництва, яке було свого часу вивезено в інші країни; для України вона сприймається як модернізація, тобто відновлення економіки після деіндустріалізації її в ході ринкових реформ на базі сучасних технологій 5 та 6 технологічних устроїв на тлі Індустрії 4.0, цифровізації та смарт-спеціалізації [8]
Р. Капелло, С. Черіола	– результат рещорингу діяльності, яка вже існувала в цьому районі, повернутої на колишнє місце; – створення нових промислових видів діяльності, які знаходять нові привабливі місця в європейських регіонах [9]

Джерело: складено авторами

формації сучасної економіки для подальшого аналізу впливу кожної з визначених груп на процеси реіндустріалізації у світі та в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після кризи 2008–2009 років для багатьох західних країн нагальною постала проблема пошуку альтернативних джерел економічного зростання. Основними питаннями для національних економік стали: потреба в створенні нових робочих місць, функціонування в умовах посилення конкуренції з боку країн, що розвиваються, першочергово в традиційно базових галузях і сегментах ринку для розвинених економік. Покривлення економіки, швидше за все, було зафіксовано в промисловому секторі. Частка виробництва у ВВП більш тісно пов'язана з економічним зростанням, ніж частка сфери послуг [11]. Зіткнувшись з реальною перспективою довгострокової стагнації, підприємці та уряди розвинених країн усвідомили важливість стимулювання не тільки попиту, а й пропозиції, через інвестиції в інфраструктуру, селективну підтримку технологій, окремих компаній і цілих секторів економіки. Промисловий сектор завжди був генератором інновацій, їх реалізатором, стимулятором продуктивності праці, великим споживачем і каналом реалізації різних послуг, з урахуванням мультиплікації доданої вартості.

Дедалі частіше вирішення сучасних соціально-економічних проблем пов'язується з інноваційно-індустріальним розвитком. «З точки зору забезпечення інноваційного розвитку економіки у наукових публікаціях все активніше використовуються такі поняття, як: «нова індустріалізація», «неоіндустріалізація», «реіндустріалізація» та ін., які стали популярними в економічних науках та серед політиків, провідною ідеєю у рекомендаціях учених економістів. Одні дослідники вважають, що представлені поняття рівнозначні, інші – виділяють ряд відмінностей» [12].

Загалом, концепція реіндустріалізації визначає її сутнісні характеристики як:

- відновлення промислового потенціалу економіки країни;
- підвищення конкурентоспроможності економіки на світовій арені;
- орієнтацію на високотехнологічні та середньо-високотехнологічні галузі промисловості;
- розширене відтворення промислового потенціалу країни;
- інноваційну та техніко-технологічну модернізацію економіки, впровадження ресурсозберігаючих технологій, біотехноло-

гій, нанотехнологій, безвідходного виробництва тощо;

- посилення співпраці науки, освіти, держави та бізнесу, розвиток підприємницьких університетів, наукових та технопарків;
- активізацію розбудови індустріальних парків;
- створення нових робочих місць;
- формування джерел інвестиційних фондів для проведення реіндустріалізації;
- рещоринг виробництва;
- орієнтацію в розбудові економіки на засадах інтелектуалізації.

На реіндустріальну трансформацію економіки впливають як формальні, так і неформальні чинники (рис. 1).

Факторами інноваційної модернізації економіки з огляду на реіндустріалізацію постають соціально-економічні процеси в країні та її зовнішньоекономічна діяльність, політична та правова стабільність, судова незалежність та верховенство права, якість освіти, розробка та впровадження наукових, науководослідних розвідок, інноваційних продуктів та технологій, високотехнологічних методів виробництва. Важливу роль відіграють також рівень соціального захисту, гарантування прав та свобод людини, а також поширення неформальної економіки, зокрема обсяг тіньової економіки та неформальної зайнятості, рівень корупції, тощо.

Проведення індустріальної модернізації економічної політики, переведення економіки України на траєкторію інноваційного розвитку, освоєння передових технологій мають бути насамперед політичним рішенням керівництва країни, при цьому необхідно враховувати національні інтереси та з'ясування практичних аспектів його значення для структурної модернізації економіки України в умовах післявоєнного відновлення. Модернізація повинна мати системний і систематичний характер, що може бути досягнуто за рахунок зміни економічної політики та участі інститутів.

Висновки. Отже, процеси деіндустріалізації набули всеохоплюючого характеру в постіндустріальний період розвитку суспільства. Кризи останніх десятиліть, завершення ери «дешевого» Китаю, негативні наслідки деіндустріалізації зумовили пошук провідними країнами світу нової моделі загально-економічного розвитку. Відновлення і розвиток промислового сектора стало основним завданням.

На сьогодні більшість країн світу орієнтується на реіндустріалізацію економіки та

Рис. 1. Основні чинники реіндустріалізації

Джерело: складено авторами

оновлення виробничих можливостей. Результати проведеного аналізу дають підстави сформулювати визначення поняття реіндустріалізації як глобального процесу в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізації активів і розширенні їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та переходу еко-

номіки до стійкого економічного зростання. Реіндустріалізація передбачає відродження індустрії як єдиної бази економічного розвитку, залучення високих технологій, створення та впровадження інновацій, решоринг виробництва та ін. В подальших наукових дослідженнях планується охарактеризувати вплив кожної з визначених груп чинників реіндустріалізації, зокрема із застосування методів економетричного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Medium and high-tech Industry (including construction) (% manufacturing value added). The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN?most_recent_value_desc=true&view=chart (дата звернення: 14.05.2024)

2. Etzioni Amitai (1983) Reindustrialization of America. *Policy Studies Review*. Vol. 2. No. 4. URL: <http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A152.pdf>
3. Etzioni Amitai. The father of reindustrialization speaks / Amitai Etzioni / The Christian Science Monitor. URL: <http://www.csmonitor.com/1980/1007/100724.html>
4. Miller J. C., Walton T. F., Kovacic W. E., Rabkin J. A. (1984) Industrial Policy: Reindustrialization Through Competition or Coordinated Action? *Yale Journal on Regulation*. Vol. 2. Issue 1. P. 1–37. URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjreg/vol2/iss1/2>
5. Heymann E., Vetter S. (2013) Europe's re-industrialisation. EU Monitor. EU Integration. Frankfurt am Main: Deutsche Bank AG, pp. 1–23.
6. Добрава Т. Г. (2017) Деіндустріалізація економіки в контексті економічної безпеки України. *Економіка і суспільство*. № 12. С. 86–92.
7. Жикаляк М. В. (2018) Роль держави у стимулюванні інноваційно-інвестиційного розвитку мінерально-сировинної бази. Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування. Матеріали П'ятої міжнародної науково-практичної конференції: у 2 т. (8–12 жовтня 2018 р., м. Трускавець). Державна комісія України по запасах корисних копалин (ДКЗ). К.: ДКЗ, Т.1. 407 с., с. 178–186.
8. Волошок М. В. (2020) Реіндустріалізація України як передумова економічного зростання. *Бізнес Інформ*. №4. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-63-70>
9. Ляшенко В. І. Реіндустріалізація регіонів – режими та інститути. Академія економічних наук України. URL: https://ie.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/14-05-2021-reindustrializatsiia-sokr_compressed.pdf
10. Capello, R., & Cerisola, S. (2023) Regional reindustrialization patterns and productivity growth in Europe. *Regional Studies*, 57(1), 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2050894>
11. Attiah E. The Role of Manufacturing and Service Sectors in Economic Growth: An Empirical Study of Developing Countries. *European Research Studies Journal*. 2019. Vol. 0(1). P. 112–127.
12. Осецький В. Л., Куліш В. А. (2020) Інноваційна індустріалізація в агропромисловому комплексі України. *Економіка АПК*. № 4. С. 54–65. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004054>

REFERENCES:

1. Medium and high-tech Industry (including construction) (% manufacturing value added) [The World Bank] URL: https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN?most_recent_value_desc=true&view=chart (дата звернення: 14.05.2024) (accessed May 14, 2024)
2. Etzioni Amitai (1983) Reindustrialization of America. *Policy Studies Review*, vol. 2, no. 4. URL: <http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A152.pdf>
3. Etzioni Amitai. The father of reindustrialization speaks / Amitai Etzioni / The Christian Science Monitor. URL: <http://www.csmonitor.com/1980/1007/100724.html>
4. Miller J. C., Walton T. F., Kovacic W. E., Rabkin J. A. (1984) Industrial Policy: Reindustrialization Through Competition or Coordinated Action? *Yale Journal on Regulation*. Vol. 2. Issue 1. P. 1–37. URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjreg/vol2/iss1/2>
5. Heymann E., Vetter S. (2013) Europe's re-industrialisation. EU Monitor. EU Integration. Frankfurt am Main: Deutsche Bank AG, pp. 1–23.
6. Dobrova T. H. (2017) Deindustrializatsiia ekonomiky v konteksti ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 12, pp. 86–92.
7. Zhykalyak M. V. (2018) Rol derzhavy u stymuliuванні innovatsiino-investytsiino-ho rozvytku mineralno-syrovynnoi bazy [Nadrokorystuvannya v Ukraini. Perspektyvy investuvannya] [Materialy Piatoi mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii]: u 2 t. (8–12 zhovtnia 2018 r., m. Truskavets). Derzhavna komisiia Ukrainy po zapasakh korysnykh kopalyn (DKZ). Kyiv: DKZ, T. 1. 407 p., pp. 178–186.
8. Volosiuk M. V. (2020) Reindustrializatsiia Ukrainy yak peredumova ekonomichnoho zrostantia. *Biznes Inform*. no. 4, pp. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-63-70>
9. Liashenko V. I. Reindustrializatsiia rehioniv – rezhymy ta instytuty. Akademiia ekonomichnykh nauk Ukrainy. URL: https://ie.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/14-05-2021-reindustrializatsiia-sokr_compressed.pdf
10. Capello, R., & Cerisola, S. (2023) Regional reindustrialization patterns and productivity growth in Europe. *Regional Studies*, no. 57(1), pp. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2050894>
11. Attiah E. (2019) The Role of Manufacturing and Service Sectors in Economic Growth: An Empirical Study of Developing Countries. *European Research Studies Journal*, vol. 0(1), pp. 112–127.
12. Osetskyi V. L., Kulish V. A. (2020) Innovatsiina industrializatsiia v ahropromyslovomu kompleksi Ukrainy. *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 54–65. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004054>